

УДК 378.4.015.311:808.5

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/52-1-39>**Людмила КОБИЛЕЦЬКА,**

orcid.org/0000-0003-4688-3622

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри початкової та дошкільної освіти

Львівського національного університету імені Івана Франка

(Львів, Україна) lyudmyla.kobyletska@lnu.edu.ua

АКМЕОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті проаналізовано роль акме-технологій у процесі розвитку мовної особистості майбутніх педагогів.

Мета статті – виокремити та проаналізувати компоненти мовної особистості, а також з'ясувати роль акме-технологій у процесі розвитку мовної особистості майбутніх педагогів. Під мовною особистістю розуміємо мовця, котрий не лише володіє мовленнєвою, комунікативною та художньо-мовленнєвою компетентностями, але й як представника певного етносоціуму, що відроджує культуру, звичаї й традиції народу; знає певні мовні і поведінкові стереотипи, культурні коди тощо.

У розвідці проаналізовано поняття “мовленнєва компетентність”, “комунікативна компетентність”, “художньо-мовленнєва компетентність”, “лінгвосоціокультурна компетенція”. Велике значення для розвитку мовної особистості мають знання історії, побуту, звичаїв, традицій, фольклору. У розвідці акцентовано увагу на поняття мовної картини світу, яку ми розглядаємо як невід’ємну складову загальної концептуальної картини світу. Мовна картина відображає національно-специфічне бачення світу. У мові відображений людський досвід; погляд на світ, характерний для певної спільноти людей. Мова функціонує як посередник, який допомагає зрозуміти думки і мислення людини і усїєї спільноти, а також те, як людина сприймає світ.

Надзвичайно важливим для педагога є безперервне самовдосконалення, праця над покращенням форм, методів і технологій навчання та розвиток власної мовної особистості. Використання акме-технологій у процесі розвитку мовної особистості здобувачів вищої педагогічної освіти сприяє підвищенню навчальної мотивації студентів-педагогів, самовдосконаленню, самореалізації, самоосвіті, прогнозуванню майбутнього кар’єрного зросту. Зокрема, проаналізовано ігрові технології, технології розвивального навчання, особистісно зорієнтованого навчання, метод проєктів та ін. Упровадження акмеологічного підходу в освітній процес орієнтує здобувачів вищої педагогічної освіти на безперервне підвищення професійної майстерності, проєктування та моделювання педагогічного процесу з урахуванням нових стандартів, нових викликів.

Ключові слова: акмеологічний підхід, акмеологічні технології, мовна особистість, педагоги, культура мовлення.

Liudmyla KOBYLETSKA,

orcid.org/0000-0003-4688-3622

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Preschool and Primary Education

Ivan Franko National University of Lviv

(Lviv, Ukraine) lyudmyla.kobyletska@lnu.edu.ua

ACMEOLOGICAL APPROACH IN THE PROCESS OF DEVELOPMENT OF LANGUAGE PERSONALITY OF FUTURE TEACHERS

The article analyzes the role of acme technologies in the process of developing the language personality of future teachers.

The purpose of the article is to identify and analyze the components of linguistic personality, as well as to clarify the role of acme technologies in the process of developing the linguistic personality of future teachers. By linguistic personality we mean a speaker who not only possesses language, communicative and artistic-speech competences, but also as a representative of a certain ethnosociety, reviving the culture, customs and traditions of the people; knows certain language and behavioral stereotypes, cultural codes, etc.

The research analyzed the concepts of "speech competence", "communicative competence", "artistic and speech competence", "linguistic socio-cultural competence". Knowledge of history, everyday life, customs, traditions, and folklore is of great importance for the development of a linguistic personality. In the research, attention is focused on the concept of the language picture of the world, which we consider as an integral part of the general conceptual picture of the world. The language picture reflects a nationally specific vision of the world. Human experience is reflected in language; a view of the world characteristic of a certain community of people. Language functions as a mediator that helps to understand the thoughts and thinking of a person and the entire community, as well as how a person perceives the world.

Continuous self-improvement, work on improving the forms, methods and technologies of teaching and the development of one's linguistic personality are extremely important for a teacher. The use of acme-technologies in the process of developing the linguistic personality of students of higher pedagogical education contributes to increasing the educational motivation of teacher students, self-improvement, self-realization, self-education, and forecasting future career growth. In particular, game technologies, developmental learning technologies, personally-oriented learning, and the project method were analyzed. The introduction of the acmeological approach to the educational process orients students of higher pedagogical education to constant self-improvement, designing and modeling the pedagogical process taking into account new standards and new challenges.

Key words: acmeological approach, acmeological technologies, language personality, teachers, speech culture.

Постановка проблеми. Одне з основних завдань вищої педагогічної освіти – розвиток мовної особистості. Під мовною особистістю розуміємо мовця, котрий не лише володіє мовленнєвою, комунікативною та художньо-мовленнєвою компетентностями, але й як представника певного етносоціуму, що відроджує культуру, звичаї й традиції народу; знає певні мовні і поведінкові стереотипи, культурні коди тощо. Мовна особистість передбачає знання і дотримання мовних норм у процесі спілкування та володіння мовленнєвою майстерністю, яка залучає технічні характеристики мовлення, а також полягає у вмінні доречно обирати найбільш доцільні мовні засоби для певної ситуації та успішному володінні невербальними засобами спілкування.

Мовлення – найважливіший інструмент педагогічної діяльності, за допомогою якого вдається реалізувати ряд педагогічних завдань: створити сприятливе освітнє середовище; встановити контакти; сформувати відчуття емоційної захищеності, впевненості, затишку; зробити освітній процес привабливим тощо (Кобилецька, 2022: 159). Застосування акмеологічного підходу у процесі розвитку мовної особистості майбутніх педагогів сприяє постійному вдосконаленню, здобуттю нових знань, мобільності та самостійності, підвищенню рівня майстерності, що є вимогою сьогодення. У цьому полягає актуальність теми.

Аналіз досліджень. Дослідженню особливостей формування мовної особистості присвятили свої праці А. Сотников, Л. Мамчур, Н. Бородіна, С. Каленюк та інші. Мовознавець А. Сотников (2012) аналізував складові компоненти мовної особистості в контексті міжкультурної комунікації. Розвиток мовної особистості як пріоритетний напрям сучасної лінгводидактики представила у своїй розвідці Л. Мамчур (2016). Дослідники Н. Бородіна, С. Каленюк (2015) акцентували увагу на особливостях формування мовної особистості учнів.

Проте, проблема застосування акмеологічного підходу в процесі розвитку мовної особистості майбутніх педагогів потребує детального опрацювання.

Мета статті – виокремити та проаналізувати компоненти мовної особистості, а також з'ясувати

роль акме-технологій у процесі розвитку мовної особистості майбутніх педагогів.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Педагогічної Конституції Європи (2013) однією з найважливіших компетентностей, якими має володіти вчитель ХХІ століття є комунікативна компетентність.

Основне завдання вищої педагогічної освіти – формування і розвиток мовної особистості, котра є носієм мови, дбає про її красу й функціонування, володіє мовленнєвою, комунікативною, художньо-мовленнєвою компетентностями, засобами мовленнєвого впливу тощо.

Мовленнєва компетентність полягає у вмінні продукувати свої звернення, думки, враження тощо в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів. Мовленнєва компетентність об'єднує фонетичний, лексичний, граматичний, діалогічний, монологічний складники та засвідчує їх взаємозалежність і взаємозумовленість (Базовий компонент дошкільної освіти, 2021). Теоретичною основою мовленнєвої компетентності є мовна компетенція як система знань базових мовознавчих понять, основних відомостей з різних розділів мовознавства; орфоепічних, лексичних, граматичних, стилістичних, орфографічних вмінь; знання правил мовленнєвого етикету, усної народної творчості тощо.

Комунікативна компетентність – сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування у різних формах конструктивної взаємодії; здатність підтримувати партнерські стосунки, заявляти про свої наміри і бажання, узгоджувати свої інтереси з іншими, аргументовано відстоювати свою позицію.

Художньо-мовленнєва компетентність – здатність відтворювати художньо-естетичні враження від сприйняття літературних і художніх творів засобами різних видів художньо-мовленнєвої діяльності (Базовий компонент дошкільної освіти, 2021).

Окрім вищезазначених компетентностей до поняття мовної особистості також залучаємо розуміння мовного коду, володіння лінгвосоціокультурною компетенцією.

У сучасному мовознавстві значна частина досліджень присвячена теорії картини світу (польські мовознавці (Є. Бартмінський, А. Вежбицька та ін.), українські (М. Кочерган, С. Денисова, О. Селіванова, Л. Лисиченко); чеські (І. Ванькова) та ін.).

Поняття “картина світу” належить до базових наукових понять. Мовознавець С. Денисова (2005: 9) слушно зауважує, що картина світу – це комплекс фундаментальних понять, які віддзеркалюють специфіку людини та її буття, адже людина як суб’єкт пізнання є носієм певної системи знань, уявлень, міркувань щодо об’єктивної дійсності. Картина світу типізується у мові, музиці, образотворчому мистецтві, різноманітних соціокультурних стереотипах поведінки людей.

Мова – основна форма, у якій відображено наші уявлення про світ. Вона також є найважливішим інструментом, за допомогою якого людина отримує і узагальнює свої знання, фіксує і передає їх соціуму.

Визначення мовної картини світу розвинув український мовознавець М. Кочерган “спосіб відбиття реальності у свідомості людини, що полягає у сприйнятті цієї реальності крізь призму мовних та культурно-національних особливостей, притаманних певному мовному колективу, інтерпретація навколишнього світу за національними концептуальними канонами” (Кочерган, 2004: 13).

У мові відображений людський досвід; погляд на світ, характерний для певної спільноти людей. Мова функціонує як посередник, який допомагає зрозуміти думки і мислення людини і усїєї спільноти, а також те, як людина сприймає світ.

Мова “наскрізь” пронизує світ людини. М. Гайдеггер зазначав, що мова завжди йде попереду нас: “ми постійно мовимо їй лиш услід, ми наче вбудовані в мову і ніколи не зможемо вийти з неї, щоб можна було оглянути її якимось зовні” (Гайдеггер, 2007: 152). “Отак ми відстаємо від того, що ми спочатку мали б собі наздогнати, аби про те мовити. Відтак ми, мовлячи про мову, постійно сплутані у недостатньому мовленні. Ця сплутаність перебиває нам шлях до того, що має виявитися мисленням” (Гайдеггер, 2007: 152). У мовних категоріях закріплено результати пізнання людиною світу, усвідомлення значень просторових і часових параметрів нашого буття. Людина усвідомлює себе в певних вимірах і в оточенні. Саме антропоцентричність мови стала закономірним результатом вивчення мови в тісному зв’язку з людським чинником.

З вищевказаними твердженнями пов’язаний той загальновідомий факт, коли спільна для різних народів поняття система передається най-

різноманітнішими мовними формами. Закономірність такої ситуації детермінована тим місцем, яке посідає рідна мова народу у відображенні в національній свідомості об’єктивної дійсності, виступаючи потужним чинником цього процесу.

Мовна картина світу – невід’ємна складова загальної концептуальної картини світу; система взаємопов’язаних мовних одиниць, що відображають реалії навколишньої дійсності і внутрішнього світу людини. Польський дослідник Є. Бартмінський (2009: 12 – 13) наголошує на таких особливостях мовної картини світу: кожен народ має певні відмінності у своїй мовній картині світу, картини світу варіюють, мовна картина світу є вторинною за своєю природою, антропоморфною за спрямованістю, складається з багатьох елементів, таких як традиції, вірування, ритуали, обряди, цінності, знання, поняття, уявлення, моделі поведінки, стереотипи та інше.

Отже, мовна картина світу відображає національно-специфічне бачення світу.

Таким чином, поняття мовної особистості передбачає досконале знання культури народу, історії, побуту, звичаїв, традицій, фольклору, географічних відомостей тощо.

Ще однією складовою мовної особистості є риторичні вміння і навички, адже дуже важливо вміти обирати серед багатства виражальних засобів найбільш доречніші, аби зацікавити слухачів, переконати, довести аргументовано свою думку. Педагог повинен побудувати так мовленнєву діяльність, щоб учні якомога швидше засвоювали матеріал, щоб було чітко, зрозуміло, логічно, виразно структуроване повідомлення.

Для студентів-педагогів пропонується ряд дисциплін, які безпосередньо сприяють розвитку мовної особистості, серед яких “Українська мова за професійним спрямуванням”, “Сучасна українська мова з практикумом”, “Основи культури та техніки мовлення”, “Основи педагогічної комунікації”, “Риторика та культура мовлення педагога”, “Усна народна творчість у вихованні дошкільників”, “Дитяча література” та ін..

Педагог повинен постійно працювати над покращенням форм, методів і технологій навчання та розвивати власну мовну особистість.

Згідно з Педагогічною Конституцією Європи (2013), окрім комунікативної компетентності, педагог також має володіти такими компетентностями: лідерська компетентність; дослідницько-аналітична компетентність; здатність навчатися протягом життя.

Дуже важливо на заняттях використовувати акмеологічні технології, до яких відносимо ігрові

технології, які сприяють розвитку потенціалу, власної особистості здобувача освіти, навчають долати бар'єри у спілкуванні, мотивують до навчання. Також доцільно використовувати технології розвивального навчання, особистісно зорієнтованого навчання, метод проєктів, які спрямовані, здебільшого, на самостійну діяльність учнів, передбачають використання різноманітних дослідницьких методів, засобів навчання, інтегрованих знань і вмій з різних галузей науки, техніки тощо. Безперечно, потрібно практикувати різного роду дискусії, колективні завдання, публічні виступи, орієнтовані на певну аудиторію. Доцільно подавати різні види діалогів: діалог-обмін думками, діалог-розпитування, діалог-спонукання та ін.; моделювати стандартні етикетні ситуації і пропонувати бесіди; організувати семінари на цікаві актуальні теми, пов'язані з майбутньою професійною діяльністю з передбаченим виступом кожного учасника тощо. Варто використовувати на заняттях різноманітні вправи, які розвивають образне мислення, художнє бачення світу, збагачують словниковий запас, сприяють кращому засвоєнню значень слів, фразеологізмів, паремій. До таких вправ можна віднести ті, які пропонують здобувачам освіти побути у ролі журналіста (брати інтерв'ю), поета (дописати римовані рядки), прозаїка (завершити оповідання, казку, притчу тощо).

Застосування акме-технологій в освітньому процесі сприяють постійному вдосконаленню, формуванню конкурентоспроможного фахівця, який матиме значні інтелектуальні, емоційно-вольові, комунікативні переваги. Упровадження

акмеологічного підходу в освітній процес орієнтує здобувачів вищої педагогічної освіти на постійне самовдосконалення, проєктування й моделювання педагогічного процесу з урахуванням нових стандартів, нових викликів. Акмеологічні технології сприятимуть здобуттю проєктуальних вмій, які так необхідні педагогам для прогнозування свого професійного росту, визначення певних професійних вершин, досягнення яких буде сприяти підвищенню педагогічної майстерності та якості освіти.

Застосування акмеологічних технологій сприяють формуванню сприятливому освітньому середовищу, яке формує багатий духовний світ здобувачів освіти.

Висновки. Формування і розвиток мовної особистості – одне з найважливіших завдань педагога. Керування власним мовленням; уникання бар'єрів у спілкуванні; володіння мовленнєвою, комунікативною, художньо-мовленнєвою, лінгвосоціокультурною компетенціями – запорука успішної педагогічної діяльності. Використання акме-технологій у процесі розвитку мовної особистості здобувачів вищої педагогічної освіти сприяє підвищенню навчальної мотивації студентів-педагогів, самовдосконаленню, самореалізації, самоосвіті, прогнозуванню майбутнього кар'єрного зросту. Застосування акмеологічного підходу орієнтує на досягнення вищого рівня мовної особистості як однієї з вершин педагогічної майстерності; реалізацію творчого потенціалу майбутніх педагогів; гармонійний розвиток особистості, здатної формувати мовленнєву, комунікативну, художньо-мовленнєву компетенції в учнів, вихованців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти, 2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (дата звернення: 01. 06.2022).
2. Бородіна Н., Каленюк С. Формування мовної особистості учнів як провідне завдання мовної освіти. *Studia methodologica*. № 41, 2015.
3. Гайдеггер М. Дорогою до мови. Переклав з нім. Володимир Кам'янець. Львів: Літопис, 2007. 232 с.
4. Денисова С. П. Картина світу та суміжні поняття в зіставних дослідженнях. *Проблеми зіставної семантики*. К.: Вид. центр КНЛУ, 2005. Вип. 7. С. 9 – 15.
5. Кобилецька Л. В. Застосування акмеологічного підходу в процесі удосконалення комунікативної компетентності майбутніх педагогів. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: реалії, нові ідеї та перспективи*. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2022. С. 159 – 161.
6. Кочерган М. П. Зіставне мовознавство і проблема мовних картин світу. *Мовознавство*. 2004. № 5 – 6. С. 12 – 30.
7. Мамчур Л. Розвиток мовної особистості – пріоритетний напрям сучасної лінгводидактики. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми лінгводидактики: реалії та перспективи»*. Херсон, 2016. С. 105 – 111.
8. Педагогічна Конституція Європи, 2013 р. URL: [svitovid6 .webnode.com.ua / news / pedagogichna-konstitutsiya-evropi/](http://svitovid6.webnode.com.ua/news/pedagogichna-konstitutsiya-evropi/) (дата звернення: 01. 06. 2022).
9. Сотников А. В. Складові компоненти мовної особистості в контексті міжкультурної комунікації. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*, 2012. С. 267 – 271.
10. Bartmiński J. *Językowe podstawy obrazu świata*. Wydanie trzecie. Lublin: W-wo UMCS, 2009. 328 s.

REFERENCES

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity [The basic component of preschool education], 2021 r. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini> (access date: 01.06.2022) [in Ukrainian].
2. Borodina N., Kaleniuk S. Formuvannia movnoi osobystosti uchniv yak providne zavdannia movnoi osvity [Formation of linguistic personality of students as a leading task of language education]. *Studia methodologica*. № 41, 2015 [in Ukrainian].
3. Haidegger M. Dorohoiu do movy. [Road to language]. Pereklav z nim. Volodymyr Kamianets. Lviv: Litopys, 2007. 232 s. [in Ukrainian].
4. Denysova S. P. Kartyna svitu ta sumizhni poniattia v zistavnykh doslidzhenniakh Problemy zistavnoi semantky [The picture of the world and related concepts in comparative studies]. K.: Vyd. tsentr KNLU, 2005. Vyp. 7. S. 9 – 15 [in Ukrainian].
5. Kobyletska L. V. Zastosuvannia akmeolohichnoho pidkhodu v protsesi udoskonalennia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh pedahohiv. [The application of the acmeological approach in the process of improving the communicative competence of future teachers]. *Aktualni problemy pedahohichnoi osvity: realii, novi idei ta perspektyvy*. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 2022. S. 159 – 161 [in Ukrainian].
6. Kocherhan M. P. Zistavne movoznavstvo i problema movnykh kartyn svitu. [Comparative linguistics and the problem of language pictures of the world]. *Movoznavstvo*. 2004. № 5 – 6. S. 12 – 30 [in Ukrainian].
7. Mamchur L. Rozvytok movnoi osobystosti – priorytetnyi napriam suchasnoi linhvodydaktyky. [The development of linguistic personality is a priority direction of modern language didactics]. *Materialy Vseukrainskoi nauково-praktychnoi konferentsii «Aktualni problemy linhvodydaktyky: realii ta perspektyvy»*. Kherson, 2016. S. 105 – 111 [in Ukrainian].
8. Pedahohichna Konstytutsiia Yevropy [Pedagogical Constitution of Europe], 2013 r. URL: svitovid6.webnode.com.ua/news/pedagogichna-konstitutsiya-jevropi/ (access date: 01.06.2022) [in Ukrainian].
9. Sotnykov A. V. Skladovi komponenty movnoi osobystosti v konteksti mizhkulturnoi komunikatsii. [Constituent components of linguistic personality in the context of intercultural communication]. *Linhvistyka XXI stolittia: novi doslidzhennia i perspektyvy*, 2012. S. 267 – 271. [in Ukrainian].
10. Bartmiński J. Językowe podstawy obrazu świata. Wydanie trzecie. Lublin: W-wo UMCS, 2009. 328 s. [in Polish].